

บทวิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW

วิปัสสนาวงศ์ : VIPASSANAWONGS

พระครูอุดมประชาชนุกูล (รณยุทธ อุตตโม)¹

และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Phrakhru Udomprachanukul (Ronnayut Uttamo)¹

and Phramaha Mit Thitapanyo²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khonkaen Campus, Thailand^{1,2}

Corresponding Author; E-mail: udomprachanukul@gmail.com

บทนำ

หนังสือวิปัสสนาวงศ์ เนื้อหาของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. 9) ปีพุทธศักราช 2543 เป็นหนังสือเล่มสุดท้ายที่รจนาก่อนที่ท่านจะมรณภาพ เป็นหนังสือที่นำศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในเนื้อหากล่าวถึงเส้นทางเดินแห่งวิปัสสนากรรมฐานมาสู่ประเทศไทย

หนังสือเล่มนี้รจนาของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. 9) หน้าปกหนังสือ ออกแบบเป็นรูปภาพสามเหลี่ยมยอดแหลมอยู่ตรงกลางปก มีดอกบัวบานอยู่เหนือบนยอด สามเหลี่ยม และมีชื่อหนังสือว่า “วิปัสสนาวงศ์ (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. 9)” อยู่ตอนล่างของปก หนังสือ เป็นหนังสือที่มีขนาดจำนวน 67 หน้า กระดาษ A4 พับครึ่ง (เฉพาะที่ท่านรจนารับขึ้น มา แต่ไม่กล่าวถึงบทอื่นที่บุคคลอื่นแต่งขึ้นมาประกอบ) จำนวนหน้ามีไม่น้อยและก็ไม่หนา มาก เป็นหนังสือที่สามารถพกพาสำหรับอ่านพอดี มีเนื้อหาไม่ยาวจนเกินไปสามารถจบในเวลาอัน เร็ว ภายในเล่มประกอบด้วย 6 ส่วน ซึ่งเป็นการอธิบายถึงประวัติความเป็นมาของ พระวิปัสสนาจารย์ในพระพุทธศาสนาจำนวน 6 ตอน เริ่มตั้งแต่พระโสณุตตระพระอรหันต์

* ได้รับบทความ: 18 มกราคม 2563; แก้ไขบทความ: 26 มีนาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2563

Received: January 18, 2020; Revised: March 26, 2020; Accepted: March 30, 2020

มาสุวรรณภูมิประเทศมาถึงยุคปัจจุบัน เป็นหนังสือธรรมแต่ไม่มีอ้างอิงที่มาของคัมภีร์ เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เรียบเรียงเป็นประเภทร้อยแก้ว มีถ้อยคำที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกันทั้งเล่ม เรียงลำดับตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงนำหนังสือเล่มนี้มาวิเคราะห์วิจารณ์ เพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติผลงานของผู้เขียน และเพื่อเป็นการจรรโลงรักษาสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาไว้ให้ยืนยาวสืบต่อไป

โครงสร้างหนังสือ

โครงสร้างเนื้อหาของหนังสือ วิปัสสนาวงศ์ แบ่งออกเป็น 6 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ว่าด้วยประวัติความเป็นมาเริ่มตั้งแต่สมัยหลังสังคายนาครั้งที่ 3 เป็นของยุคพระโสณะและพระอุตตระพระอรหันต์มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิประเทศ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ชุดแรก ตอนที่ 2 ยุคสมัยของพระธรรมทัสสีอรหันต์ ตอนที่ 3 ยุคสมัยของพระเขมมहाเถระ อภิญา ตอนที่ 4 สมัยของพระอาจารย์นโมอรหันต์ ตอนที่ 5 สมัยของพระอาจารย์โณณมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต และตอนที่ 6 สมัยของพระอาจารย์อาสาเถระ ธรรมจริยา และได้สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานจนมาถึงปัจจุบัน

ในทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าโครงสร้างของหนังสือ “วิปัสสนาวงศ์” ได้จัดวางเนื้อหาไว้เป็นตอน อธิบายในแต่ละตอนแต่ละส่วน ด้วยเนื้อหาที่สอดคล้องกัน สามารถช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมได้ชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งผู้รจนาก็ได้วางโครงสร้างของเนื้อหาเรียงไปตามลำดับเหตุการณ์ จากอดีตกาลตามลำดับมาถึงปัจจุบัน เริ่มต้นตั้งแต่พระโมคคัลลีบุตรส่งพระโสณะและพระอุตตระพระอรหันต์ มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นสุวรรณภูมิ จึงเห็นได้ว่าวิปัสสนากรรมฐานในดินแดนสุวรรณภูมิเป็นการเริ่มต้นในยุคของพระโสณะและพระอุตตระพระอรหันต์ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ トラบจนถึงยุคของพระอาจารย์อาสาเถระ ธรรมจริยานับว่าเป็นความปรีชาสามารถ ฉลาดหลักแหลมในการรจนาตามลำดับได้อย่างน่าสนใจ

โครงสร้างเนื้อหา

โครงสร้างเนื้อหา วิปัสสนาวงศ์ แบ่งออกเป็น 6 ตอน ดังนี้ คือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยวิปัสสนายุคของพระโสณะและพระอุตตระพระอรหันต์ ผู้เขียนได้อธิบายประวัติต้นพระวิปัสสนาจารย์ชุดแรก เริ่มเมื่อสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จ พระมหาโมคคัลลีบุตรได้ส่งพระโสณะและพระอุตตระผู้เป็นพระอรหันต์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในสุธรรมนคร สุวรรณภูมิประเทศ มีผู้ศรัทธาอุปสมบทใหม่มากถึง 60,000 คน สอนวิปัสสนากรรมฐาน ตั้งอัปปมาธรรมขึ้นเป็นประธาน ตั้งสติมั่นให้เป็นมหาสติปัญญา พิจารณาในอนุปัสสนาทั้ง 4 คือ 1 กายานุปัสสนา 2 เวทนานุปัสสนา 3 จิตตานุปัสสนา 4 ธัมมานุปัสสนา ทำตามพระวิปัสสนาจารย์ บางพวกก็ได้ผลสำเร็จเป็นพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ศิษย์ผู้เป็นพระอรหันต์จึงเผยแผ่วิปัสสนาไปทั่วแคว้นสุวรรณภูมิ นับด้วยพันปี (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2543 : 1 - 7) ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระธรรมสิงหบุราจารย์ที่ท่านได้อธิบายเรื่องวิปัสสนาตามหนังสือมหาสติปัญญาของพระธรรมสิงหบุราจารย์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีข้อความว่า สติปัญญา 4 คือ 1 กายานุปัสสนาสติปัญญา คือ การพิจารณากาย จำแนกมี 14 อย่าง มีอัสสาสะปัสสาสะ คือ ลมหายใจเข้าออกเป็นต้น 2 เวทนานุปัสสนาสติปัญญา คือ การเจริญสติเอาเวทนาเป็นที่ตั้ง ลายละเอียดมี 9 อย่าง มี สุขเวทนา เป็นต้น 3 จิตตานุปัสสนาสติปัญญา คือ การปลุกสติโดยเอาจิตเป็นฐานที่ตั้ง มี 16 อย่าง มี จิตมีระคะ เป็นต้น 4 ธัมมานุปัสสนาสติปัญญา คือ มีสติพิจารณาธรรมทั้งหลาย มี นิเวธน์ เป็นต้น และได้บอกผลของผู้ปฏิบัติคือสามารถรู้รูป-นาม เกิด-ดับ เห็นพระไตรลักษณ์ มีระดับของธรรมตั้งแต่วิปัสสนาญาณ ไปจนถึงโสดาปัตติมรรค-ผล สกิทาคามี มรรค-ผล อนาคามีมรรค-ผล และอรหัตตมรรค-ผล และนิพพาน (พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมโม), 2553 : 26 - 43)

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า หลักวิปัสสนากรรมฐานตามสติปัญญา 4 ของทั้งสองท่านนี้ มีความสอดคล้องกันมาก ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน การที่หนังสือของทั้งสองท่านมีความสอดคล้องกันนั้นอาจเป็นเพราะว่าเป็นนักวิปัสสนาจารย์เหมือนกัน และอีกมุมหนึ่งของพระพรหมโมลีเป็นหนังสือที่รจนาขึ้นจากมหาสติปัญญาสูตรแล้วกลั่นเป็นถ้อยคำโดยย่อ ส่วนพระธรรมสิงหบุราจารย์เป็นหนังสือที่เกิดจากมหาสติปัญญาสูตรแล้วสรุปเป็นข้อความย่อ เมื่อศึกษาแล้วเข้าใจครอบคลุม ในมุมมองของท่านทั้งสองนี้ที่สื่อผ่านทางหนังสือทั้งสองเล่มสามารถเป็นคุณูปการในการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานได้เป็นอย่างดี

ตอนที่ 2 วิปัสสนายุคพระธรรมทัสสีอรหันต์ ผู้รจนาได้เรียบเรียงประวัติพระวิปัสสนาจารย์ตามลำดับเหตุการณ์ คือ พระอโนมทัสสีอรหันต์ พระอิสีลอรหันต์พระปุราณทัสสีอรหันต์ ยังรักษาวิปัสสนาวงศ์ พระมหากาฬอรหันต์สอนพระบาลีพระไตรปิฎก อรรถกถาและบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน พระธรรมทัสสีไปสืบทอดวิปัสสนาวงศ์ ณ อรัณยคตนคร สอนฝ่ายคันถธุระก่อนแล้วมาฝ่ายวิปัสสนาธุระ ต่อมาเป็นพระอริยวังสะมหาเถระ เป็น

พระจุลอรหันต์และพระทิพยจักขุเถระ เป็นพระสุธรรมมหาสามีเถระ ที่มีพระสงฆ์บำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน จำนวน 1,000 รูป นอกจากนี้ยินดีศึกษาคันถธุระมีจำนวนมากมาที่สุดที่จะนับประมาณได้ เป็นพระจาคมมหาเถระ เป็นพระตีสานธมมหาเถระ ท่านไม่แน่ใจในวิธีวิปัสสนากรรมฐาน จึงได้บำเพ็ญอานาปานสติกรรมฐานอันเป็นฝ่ายสมถภาวนา เป็นพระธรรมธมมหาเถระ พระโชติปุณณมหาเถระ และเป็นพระชมพูที่ปธมหาเถระ ที่ศึกษาพระไตรปิฎกบาลีอรรถกถาและภายหลังเรียนวิธีวิปัสสนากรรมฐาน (พระพรหมโมลี (วิลาศญาณวโร), 2543 : 7 - 22) ซึ่งมีความค่อนข้างที่จะมีความสอดคล้องกับพระธรรมมหาวิราญวัตรที่ได้การอธิบายเรื่องคันถธุระและวิปัสสนาธุระไว้ในหนังสือ มลिनทปัญหา ซึ่งเป็นการกล่าวถึง นาคเสนกุมารบรรพชาแล้วให้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎกก่อน ต่อมาพอสามเณรนาคนาคเสนมีอายุครบก็อุปสมบทแล้วได้เรียนพระพุทธรวณะ เรียน 3 เดือนก็จบพระไตรปิฎก พร้อมชักข้อมอีก 3 เดือนก็ชำนาญ พระธรรมรักขิตกล่าวให้ได้ข้อคิดพระนาคเสนว่า นายโคบาลได้แต่เลี้ยงโค ไม่ได้ตีมนมโค มีแต่ผู้อื่นตีมนมโค ฉันทใด บุณฺชนที่ทรงพระไตรปิฎก ก็ไม่มีส่วนแห่งสามัญผลเหมือนนายโคบาล ฉันทนั้น ภายหลังพระนาคเสนจึงได้พยายามเจริญสมณธรรมทั้งกลางวันและกลางคืน ไม่ช้าก็ได้สำเร็จพระอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิตาททั้งหลาย (พระธรรมมหาวิราญวัตร, 2528 : 19 - 24)

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า วิปัสสนาตามทั้งสองท่านนี้ มีการนำเสนอที่สอดคล้องกันในด้านคันถธุระก่อนแล้วต่อมาภายหลังได้เจริญวิปัสสนาธุระ หนังสือของพระพรหมโมลีเป็นหนังสือที่รจนาขึ้นจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ มีการศึกษาคันถธุระก่อนจึงปฏิบัติวิปัสสนาธุระภายหลัง ส่วนหนังสือมลिनทปัญหา พระนาคเสนก็ได้มีการเรียนคันถธุระก่อนแล้วต่อมาภายหลังได้เจริญสมณธรรม คือเจริญวิปัสสนาธุระ ในส่วนการนำเสนอเนื้อหาอาจจะมีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง การที่นำเสนอแตกต่างกันนั้นคงเป็นเพราะองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาในขณะนั้นแตกต่างกันหรือไม่ก็คงเป็นเพราะบริบททางสังคมที่แตกต่างกันนั่นเอง

ตอนที่ 3 วิปัสสนายุคพระเขมมหาเถระอภิญา ผู้รจนาได้อธิบายว่า ในปีพุทธศักราช 2190 มีเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์แต่ไม่มีผลการปฏิบัติว่าได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล วิปัสสนาธุระเสื่อมถอยน้อยลง ในขณะที่ช่วงเวลาเดียวกันด้านคันถธุระกลับเจริญขึ้นและแพร่หลายขยายวงกว้างออกไป พระราชาธิบดีในประเทศทั้งหลายต่างพอใจสนับสุนุน ได้รับเกียรติยศชื่อเสียงและลาภสักการะ พระสงฆ์ทุกรูปให้ความพยายามและ กลับมาเห็นคุณค่าคันถธุระยิ่งกว่าวิปัสสนาธุระ จนวิปัสสนาค่อยซบเซาเสื่อมลงไปเกือบไร้รอยรอย พลอยสงสัย

ว่าวิปัสสนาวงศ์จะเสื่อมสูญไปจากโลกนี้แล้วหรือ มีพระเขมภิกษุและพระตริงคภิกษุ เป็นสหายกัน ศึกษาพระไตรปิฎกบาลีอรรถกถาจบขั้นสูงสุด พระตริงคภิกษุไปเป็นพระอาจารย์ใหญ่ด้านคันถธุระ แต่พระเขมภิกษุไปบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน กาลล่วงมานานพระเขมมหาเถระมาเยี่ยมพระตริงคมหาเถระ และบอกวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานว่า ให้ตั้งสติกำหนดอย่างแรงกล้าในอนุปัสสนาทั้ง 4 ตามสติมหาปฏิฐานสูตร เมื่ออินทรีย์ทั้ง 5 เสมอกันดีแล้วพระวิปัสสนาญาณจะเกิด กล่าวมาแล้วใช้ถ้อยถ้อยญาณเหาะขึ้นฟ้า ทำให้พระตริงคมหาเถระกลับมาบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2543 : 22 - 28) ในขณะที่เดียวกันพระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายเรื่องสติปฏิฐานในฐานะสัมมาสติไว้หนังสือพุทธธรรมว่า สติปฏิฐาน เป็นการเจริญวิปัสสนาตามแนวสติปฏิฐาน มี 4 คือ 1 กายานุปัสสนา การพิจารณากาย หรือตามคู้รู้ทันกาย 2 เวทนานุปัสสนา การตามคู้รู้ทันเวทนา 3 จิตตานุปัสสนา การตามคู้รู้ทันจิต 4 ธัมมานุปัสสนา การตามคู้รู้ทันธรรม ทุกข้อลงท้ายว่า “ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ เห็นกายในกายภายนอกอยู่ หรือเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ เห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในกายอยู่ เห็นธรรมเป็นเหตุดับในกายอยู่ หรือเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในกายอยู่ เธอมีสติดำรงต่อหน้าว่า มีกายอยู่ เพียงแค่ความรู้ เพียงแค่ความระลึก เธอเป็นอยู่อย่างไม่อิงอาศัย ไม่ถือมั่นในสิ่งใด ๆ ในโลก มีธรรมประจำคือ อาตาปี คือ ความเพียร สัมปะชาโน มีสัมปชัญญะ และสติมา มีสติซึ่งอาจมีความที่คล้ายคลึงกันบางกับพระพรหมโมลี ในที่นี้น่าจะมีพื้นฐานด้านภาษาเหมือนกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549 : 764 - 766)

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า วิปัสสนาตามทั้งสองท่านนี้ มีการนำเสนอที่สอดคล้องกัน คือสติปฏิฐาน 4 เหมือนกัน หนังสือของพระพรหมโมลีเป็นหนังสือที่รจนาขึ้นที่เห็นคุณค่าของวิปัสสนา คือเจริญสติปฏิฐานและอินทรีย์ 5 จนเจริญวิปัสสนาญาณได้สำเร็จ ส่วนหนังสือพุทธธรรมของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ก็ใช้สติปฏิฐาน 4 ก็สามารถมีวิปัสสนาญาณเห็นธรรมได้ มีหลักธรรมมาสนับสนุนเหมือนกัน ท่านทั้งสองที่สื่อผ่านทางหนังสือทั้งสองเล่มนี้ สามารถนำไปใช้เป็นหลักธรรมในการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานได้เช่นกัน

ตอนที่ 4 พระอาจารย์นโมรหันธ์ ผู้รจนาได้กล่าวถึงพระวิปัสสนาวงศ์ 3 ท่าน เริ่มพระนโมภิกษุ เรียนจบพระไตรปิฎกบาลีอรรถกถาแล้วไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเอง 3 ปี แต่ไม่ได้ผลสำเร็จ ยังมีพระสงฆ์ที่เป็นผู้สืบเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะมาจริงแต่ได้ละทิ้งวิปัสสนาธุระแล้ว เพราะทุกรูปหันมาสนใจคันถธุระ ไม่มีผู้ใดปฏิบัติและไม่ทราบวิธีการ

ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ต่อมาได้ไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับพระติรงคมหาเถระแล้วเข้า ถ้ำบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานนานถึง 7 ปี ท่านยังแสดงพระธรรมเทศนา และให้พระมิ่งกุล โทยผู้เป็นศิษย์จดบันทึก เป็นเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนาตามวิธีการวิปัสสนาวงศ์พระอรหันต ยกเอาคัมภีร์วิสุทธิมรรค และพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตรพร้อมอรรถกถาฎีกาเป็นหลัก ท่าน ถามว่า อยากเห็นพระอรหันต์ใหม่ ในเวลาปฐมยามให้ไปที่ปากถ้ำจะได้เห็นพระอรหันต์ พอ ไปได้เห็นแต่พระอาจารย์นโมเถระรูปเดียวกำลังนั่งกรรมฐานอยู่ชั่วครู่ใหญ่แล้วเกิดเตโชธาตุ ลูกใหม่กายของท่านจนกลายเป็นอัฐิธาตุ ต่อมาเมื่อพระมิ่งกุลโทยได้เป็นพระวิปัสสนาจารย์ มี พระนารทภิกขุผู้ศึกษาคัมภีร์จวบมาบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ได้เป็นพระวิปัสสนาจารย์ เรียกอีกนามหนึ่งว่า พระมิ่งกุลเซตวัน สะยาต่อร์ (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2543 : 28 - 43) ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระมงคลเทพมุนี ที่ท่านได้อธิบายจากเรื่อง สติปัฏฐานสูตร หลักการเจริญภาวนา สมถวิปัสสนากรรมฐาน สมาธิเบื้องต่ำและสมาธิเบื้องสูงและตลัทธิขณาทิ คาถาตามหนังสือ รวมพระธรรมเทศนาของพระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร) เป็นการกล่าวถึง สติปัฏฐาน 4 ที่ทำให้สำเร็จเป็นพระอริยเจ้าถึงขั้นเป็นพระอรหันต์ได้ สมถะเป็นวิชาเบื้องต้น วิปัสสนาเป็นขั้นสูงกว่าสมถะ สมถะมีภูมิ 40 มีกสิณ 10 เป็นต้น วิปัสสนาภูมิมี 6 ชั้น 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปปาทมมุขทำสมาธิใจสงบ ใจมุนุษย์ ละเอียดสงบเข้าปฐมฌาน ใจทิพย์เข้าทุติยฌาน ใจรูปพรหมหยาบเข้าตติยฌาน ใจรูปพรหม ละเอียดเข้าจตุตถฌาน ใจรูปพรหมเข้าอากาสาณัญจายตนฌาน, วิญญาณัญจายตนฌาน, อากิญจัญจายตนฌาน, และเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เรียกว่าขั้นสมถะ โคตรภู พระ โสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ เรียกว่าขั้นวิปัสสนา เห็นชั้น 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 เห็นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน เห็นอินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปปาท เห็นด้วยธรรมเป็นวิปัสสนา (พระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร), 2555 : 245- 915)

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า การสอนวิปัสสนากรรมฐานตามทั้งสองท่านนี้ มีการ นำเสนอที่เหมือนกันก็มี หนังสือของพระพรหมโมลีเป็นหนังสือที่รจนาขึ้นที่พวกภิกษุได้ละทิ้ง และไม่รู้วิธีเจริญวิปัสสนาแต่มาสนใจคัมภีร์ทั้งหมด จึงมาแสวงหาวิปัสสนาจารย์จึงสำเร็จ แล้วบอกวิธีเจริญวิปัสสนา ยกเอาสติปัฏฐานสูตรและวิสุทธิมรรค ส่วนของพระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร) นั้นท่านได้อธิบายไว้ในหนังสือ รวมพระธรรมเทศนาของพระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร) เรื่อง สติปัฏฐาน ท่านได้เน้นย้ำว่าเป็นหลักการเจริญภาวนาสมถวิปัสสนา กรรมฐาน การที่จะเจริญวิปัสสนาให้เข้าใจในไตรลักษณ์ได้นั้น จะต้องมีการเจริญสติปัฏฐาน

ให้เข้าใจเสียก่อน เมื่อผู้ปฏิบัติเข้าใจแล้ว ก็จะสามารถบรรลุฉันทา โคตรกฎ พระอรียบุคคล ถึงขั้นสูงสุดคือพระอรหันต์ได้ จึงเห็นว่าการเจริญวิปัสสนาที่ปราชญ์ทั้งสองได้อธิบายไว้ในหนังสือเป็นองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าต่อการนำมาปฏิบัติเป็นอย่างดี

ตอนที่ 5 พระอาจารย์โสภณมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต ผู้รจนาได้อธิบายประวัติและผลงานว่า พระโสภณมหาเถระได้ศึกษาจบด้านคันถธุระสมบุรณ์ทุกประการ จึงไปแสวงหาวิปัสสนากรรมฐานหรือวิปัสสนาธุระที่ถูกต้อง พบว่าสำนักวิปัสสนากรรมฐานมีหลักการเลื่อนกลางคองไปทางสมณะกรรมฐาน ได้ไปบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานกับพระนารทวิปัสสนาจารย์ตามสติปัญญาทั้ง 4 ในมหาสติปัญญาสูตร ถูกสอบอารมณวิปัสสนากรรมฐานทุกวัน จนแม่นยำในพระวิปัสสนาญาณ เรียบวิชาวิปัสสนาจารย์ ต่อมาได้ตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดมหาสิ เมืองสวยะโป มีชื่อเสียงกว้างไกล จนมหาชนเรียนขนานนามว่า พระอาจารย์มหาสิ สะยาต่อร์ นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศพม่าได้จัดตั้งสำนักวิปัสสนาสาสนยิตสาแล้วนิมนต์ให้มาเป็นพระวิปัสสนาจารย์ จนได้รับสถาปนาดำรงสมณศักดิ์สูงส่งชั้นอัครมหาบัณฑิตในพุทธศักราช 2599 เมื่อจัดสังคายนาครั้งที่ 6 ได้ให้เป็นผู้ถามข้อความในพระไตรปิฎก มีผลงานการสร้างตำราเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สำคัญคือ 1. แนวปฏิบัติวิปัสสนา 2. คำแปลมหาสติปัญญาสูตร 3. คำแปลพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค 4. วิสุทธิญาณกถา (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2543) : 43 - 51) ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ว่า หลักสมณะที่เป็นฐาน ถือเป็นวิปัสสนาครอบยอดสมณะคือบำเพ็ญสมณะจนครบถ้วนบริบูรณ์ถึงจุดสุดยอดสมณะก่อนแล้ว จึงหันมาเจริญวิปัสสนาต่อท้าย จัดว่าเป็นมาตรฐานการปฏิบัติแบบสูงสุด มี 2 แบบ คือ แบบที่ 1 พอได้มาน 4 ต่อยอดด้วยวิชา 3 หรืออภิญา 6 แบบที่ 2 พอได้สมาบัติ 8 พร้อมทั้งนิโรธสมาบัติ ต่อยอดด้วยวิชา 3 เจริญวิปัสสนาควคู่กับฌานสมาบัติ คือ สมณะและวิปัสสนาเข้าคู่กัน ส่วนหลักวิปัสสนาที่เป็นมาตรฐาน การพิจารณาสังขารให้เกิดความเห็นแจ้งเข้าใจชัด รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่เป็นจริงเรียกว่า วิปัสสนา เป็นการบรรลุอาสวัคชญาณ หรืออรหัตตผล หรือปัญญาวิมุตติ แยกออกเป็นชั้น 5 आयตนะ 12 พิจารณาตามแนวไตรลักษณ์ ตามแนวปฏิจสมุปบาท และหลักธรรมในหมวดใดหมวดหนึ่งในพวกโพธิปักขยธรรม 37 ประการ ยังได้อธิบายในสำนวนวิปัสสนา แสดงความแตกต่างระหว่างพระอรียบุคคลหลายระดับ เช่น พระเสขกับพระอรหันต์ ผู้ปฏิบัติเพื่อพระโสดาบันติดผลกับพระโสดาบัน พระโสดาบันกับพระอรหันต์ พระอนาคามีกับพระอรหันต์ พระอรหันต์ปัญญาวิมุตติกับพระอรหันต์อุกโตภาควิมุต

และพระพุทธเจ้ากับพระปัญญาวิมุต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549 : 451 - 474)

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า การสอนวิปัสสนากรรมฐานตามทั้งสองท่านนี้ มีการนำเสนอที่มีผลวิปัสสนาเหมือนกัน พระพรหมโมลีนำเสนอเกี่ยวกับหลักวิปัสสนาว่า ส่วนใหญ่แล้วจะเห็นหลักการสอนวิปัสสนามีหลักการเลื่อนกลางคอนไปทางสมถะกรรมฐาน การที่ผู้ปฏิบัติเห็นที่เลื่อนกลางเหลือแค่เป็นสมถะกรรมฐานนั้นคงเป็นเพราะการบำเพ็ญวิปัสสนาตามสติปัฏฐานมักจะเน้นที่การทดสอบอารมณ์วิปัสสนามากเกินไป ส่วนหนังสือพุทธธรรมของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงการใช้สมถะกรรมฐานแล้วต่อยอดด้วยวิปัสสนา บางที่ก็เจริญสมถะและวิปัสสนาควคู่กันไป จนบรรลุอรหัตตผล มีอารมณ์วิปัสสนา 6 ภูมิ ใช้หลักโพธิปักขิยธรรม 37 อย่างใดอย่างหนึ่ง มีการเทียบพระอรหันต์กับพระอริยะบุคคลหลายระดับ แต่หนังสือทั้งของท่านทั้งสองที่สื่อผ่านออกมาสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานได้อีกเช่นกัน

ตอนที่ 6 พระอาจารย์อาสภเถระ ธัมมจริยาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ผู้รจนาได้อธิบายว่าพระอาจารย์อาสภเถระ ธัมมจริยาศึกษาจนจบในมหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย และจบด้านคันถะธุระโดยสมบูรณ์ ต่อมาได้อ่านหนังสือชื่อแนวปฏิบัติวิปัสสนาจนจบ แต่เกิดความสงสัยในวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเรื่องม่งาย เป็นเล่ห์กลให้ผู้คนหลงเชื่อเลื่อมใส ด้วยความสงสัยนี้เองท่านจึงไปบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพิสูจน์ และทำตามคำสอนทันทีกับพระอาจารย์ภัททันตะกวิมหาเถระ วัดมหาสิ มีพระอาจารย์ภัททันตะ โสภณมหาเถระและพระภัททันตะ สวยะเจติย สยะดอร์ อัครบัณฑิตเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ในที่สุดได้ผลจนหายความสงสัยไปจนหมดสิ้น ท่านจึงเชื่อว่าเป็นวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องและให้ผลได้ มีความชำนาญในพระวิปัสสนาญาณ และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนักปฏิบัติวิปัสสนาสาสนนิยสภาแห่งพระนครย่างกุ้ง ทางประเทศพม่าส่งพระอาจารย์ภัททันตะอาสภมหาเถระมาสอนวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย ณ วัดมหาธาตุฯ และมาสอนที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรมที่สร้างขึ้นใหม่ ณ จังหวัดชลบุรี ยังเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐานแก่พระบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่พุทธศักราช 2526 ถึงปัจจุบัน จึงเป็นการสืบเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์ของพระโสณะและพระอุตตระในอดีตกาล (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2543 : 51 - 67) ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระมงคลเทพมุนี ที่ท่านได้อธิบายเล่าเรื่องจากอดีตชีวิตประวัติพระมงคลเทพมุนี

(สด จันทสโร) หลวงพ่อวัดปากน้ำ ตามหนังสือ รวมพระธรรมเทศนาของพระมงคลเทพมุนี (สด จันทสโร) เป็นการกล่าวถึง คันถุระที่เรียนมคธภาษาจนแปลคัมภีร์ธรรมบทที่ปนี สารสังคะ จนพอเป็นว่าแปลออกพอสมควรตามที่ตั้งใจไว้ว่า ต้องเรียนแปลให้ออกจะได้คันธรรมในมคธภาษาได้ตามต้องการ เรียนแปลสติปัญญาฐานสูตรลานยาวได้ก็จะหยุดเรียน ขณะนั้นท่านยังเรียนวิปัสสนาไปด้วยกัน การเรียนคันถุระและวิปัสสนาของท่านควบคู่ไปด้วยไม่ได้เป็นอุปสรรคอันใด แต่กับทำให้ท่านสามารถรู้ซึ่งถึงธรรมอันเป็นของลึก การศึกษาคันถุระเป็นเข็มทิศบอกทางในการก้าวสู่วิปัสสนา ใครจะไปคิดหรือคาดคะเนเอาไม่ได้ การที่จะพ้นวิสัยของความตรีก นึก คิดได้นั้นจำเป็นต้องมีการศึกษาและการปฏิบัติไปด้วยกัน ท่านยังให้แนวคิดอีกว่าถ้ายังตรีก นึก คิด อยู่ก็ยังไม่ถึง การที่จะเข้าถึงต้องทำให้ รู้ตรีก รู้นึก รู้คิด นั้นหยุดเป็นจุดเดียวกัน แต่พอหยุดก็ดับ แต่พอดับแล้วก็เกิด ตรองดูเหตุที่ท่านทั้งหลาย นี้เป็นของจริง (พระมงคลเทพมุนี (สด จันทสโร), 2555 : 9 - 12)

ในทัศนะของผู้ศึกษามีความเห็นว่าการเรียนการสอนวิปัสสนากรรมฐานตามทั้งสองท่านนี้ มีการนำเสนอที่มีการเรียนคันถุระและวิปัสสนาเหมือนกัน หนังสือของพระพรหมโมลี เป็นหนังสือที่รจนาขึ้นพบว่าไม่เชื่อในหนังสือวิปัสสนาจึงได้พิสูจน์ด้วยการไปบำเพ็ญวิปัสสนาทำตามจนหายความสงสัย มีความชำนาญในวิปัสสนา ได้ตั้งสำนักวิปัสสนาขึ้น และขยายเผยแผ่มาที่วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ สร้างศูนย์วิเวกาศรมที่จังหวัดชลบุรี ส่วนของพระมงคลเทพมุนี ได้ศึกษาคันถุระและวิปัสสนาควบคู่ไปด้วยกัน เรียนแต่ไม่เน้นไปสอบ พอเรียนหนังสือใบลานมหาสติปัญญาสูตรแล้วก็เริ่มทางปฏิบัติจนเห็นธรรมของจริงตามพระพุทเจ้าจนสมปรารถนา ต่อมาพอออกพรรษาจึงไปเผยแผ่สอนมาจนถึงบัดนี้เช่นกัน หนังสือของท่านทั้งสองที่สื่อผ่านออกมาสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานได้อีกเช่นกัน

สรุปจุดเด่นและสิ่งที่ผู้ศึกษาอยากจะนำเสนอ

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้: ผู้แต่งได้ตั้งชื่อเรื่องไว้น่าสนใจ ในส่วนเนื้อหาที่ผู้แต่งนั้นท่านได้บรรยายด้วยภาษาที่เรียบง่าย เรียบเรียงไปตามลำดับเหตุการณ์ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถจินตนาการเรื่องราวเห็นเป็นภาพในใจและทำความเข้าใจได้ง่ายอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน แสดงถึงความเป็นอัจฉริยภาพในด้านความคิดที่รอบครอบ ละเอียด เฉียบคม สุขุมลุ่มลึก ผู้แต่งมีความสามารถในการจัดกระบวนการความคิดอย่างเป็นระบบ มีเทคนิคที่ชวนให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจติดตามไปจนจบ นี่เป็นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้

สิ่งที่ผู้ศึกษาอยากจะนำเสนอของหนังสือเล่มนี้: แทบไม่มีเลย ในภาพบนหน้าปกก็สื่อความหมาย และก็สื่อความเข้าใจที่แจ่มแจ้งชัดเจนเป็นไปในแนวทางทิศเดียวกันกับชื่อเรื่อง ส่วนทัศนะผู้ศึกษาแทบไม่มีความเห็นที่จะให้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมของหนังสือเล่มนี้อีกเลย เพราะหนังสือมีชื่อดี เนื้อหาสาระดี มีประโยชน์ มีความสมบูรณ์ดีอยู่แล้ว จึงเป็นหนังสือที่มีคุณค่าและต้องศึกษาเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะชาวพุทธบริษัทที่เป็นนักวิปัสสนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายชีวิตอันสูงสุดของมวลมนุษยชาติต่อไป และอยากจะนำเสนอในหนังสือเล่มนี้คือ อยากให้อธิบายขยายความระบบขบวนการขั้นตอนวิปัสสนาให้ลงรายละเอียดมากกว่านี้ไว้ให้สำหรับบุคคลที่จะมาศึกษาใหม่ และจะง่ายต่อการปฏิบัติวิปัสสนา

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร). (2543). *วิปัสสนาวงศ์*.

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2553). *สติปัญฐาน 4*. บริษัท เอส.พี.เอ็น. การพิมพ์ จำกัด.

พระธรรมมหาวิธานวัตร. (2528). *มลินทปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: ส.ธรรมภักดี.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร). (2555). *รวมพระธรรมเทศนาของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอกพิมพ์ไท จำกัด.